

Madame Blavatsky uppfann new age

Ingen rider spärr mot stolligheter som frodas inom new age. Olav Wiström berättar om den excentrika kvinna som lade grunden till teosofirörelsen.

Det teosofiska samfundet bildades år 1875 av Helena Petrovna Blavatsky (1831-1891) och den amerikanske översten Henry Steel Olcott (1832-1907). Teosofin är en konsekvent förvrängning av kristendomen, ett uppkop på gammal vidskepelse med inslag av panteism, kabbalism, gnosticism och västerländsk vulgärrevolutionism. Den ariska rasen sågs som mänsklighetens krona.

Madame Blavatsky är likafullt en religiös nyskapare av största betydelse. Hennes läror har fått enormt genomslag. Sticker man näsan innanför dörren till en new age-butik dfunknar man i astrologi, reinkarnation, healing och talmystik. Den populära ockulta anatomi med färgade auror och chakrapunkter har sitt ursprung i hinduisk visdom som teosoferna gjorde till sin. Numera används den inom den så kallade Kundalini-yogan. En riskabel meditationstyp. Läkartidningen har rapporterat om personlighetsstörningar.

New age har kort och gott övertagit de läror som spreds av Madame Blavatsky och konkurrerande teosofiska profeter. Hennes adept Alice Bailey gav nyandigheten dess namn. Den nya tidsåldern, "the New Age", kan inträffa när som helst och den nye Messias representar en universell form av andlighet. Här bör världsfrälzaren Jiddu Krishnamurti (1895-1986) nämnas. Den lortige och undermårade indiske pojken upptäcktes av Charles Leadbeater (1854-1934), en mytoman och pedofil som vidareutvecklade Madame Blavatskys läror till osannolika höjder. Gossen har en ovanligt stor och vacker aura, sade Leadbeater och tog med honom till teosofernas huvudkvarter i Adyar nära Madras, där han fick sin ockulta uppfostran.

ANNIE BESANT (1847-1933) övertog ledningen av ett försvagat teosofiskt samfund och lierade sig med Leadbeater. År 1910 utropade hon Krishnamurti till den nye Messias och grundade orden "Star of the East" till hans ära. Ingen av dem hade räknat med denne frälzars viljestyrka. Han vägrade att spela med och för till Kalifornien och lanserade med tiden en individualistiskt format trosåskådning. När Annie Besant dog bröt han med sina teosofiska lärare. I en sällsynt återblick menade han i Leadbeater varit en ovid människa.

Men åter till Madame Blavatsky. Hon föddes i Jekaterinoslav (Dnepropetrovsk) i Ukraina. Fadern var tysk adelsman, modern hade ett tjugotal dåliga romaner på sitt samvete. Arton år gammal gifte hon sig med den betydligt äldre Nikifor Blavatsky, viceguvernör i Armenien. Efter några veckor bröt hon upp från det katastrofala äk-

Madame Blavatskys grundade det teosofiska samfundet redan 1875.

tenskapet. Vart hon tog vägen?

Troligtvis var hon först sällskapsdam åt äldre aristokratiska damer i Konstantinopel. Sedan är hon på resande fot i Kaukasus, östra Europa, Balkan, Paris och Egypten. Det spiritistiska hantverket torde hon ha lärt sig i London. Hon sade sig ha vistats i Tibet (landet var helt stängt) och i Amerika, där hon levde med indianerna. Inget av detta går att styrka. I Tibet sade hon sig ha mött ett brödraskap av ändligen mästare. Många av den tidens tyska intellektuella menade att Centralasiens högläta var mänsklighetens vagg. Madame Blavatsky lutade sig mot väl etablerad pseudovetenskap.

År 1872 grundade hon i Kairo "Société Spirite", en sammanslutning för magi och spiritism. Som medium hade hon flera gånger avslöjats av gringna seansdeltagare. Hon lämnade plötsligt sin förening med hänvisning till att medierna bara söp och fuskade. Hon för till Frankrike och sedan till New York där det spiritistiska suget var stort. Framgången kan förklaras av att hon var en karismatisk och excentrisk personlighet. Ett övervikligt medium draperat i löst sittande, diffust orientaliska kläder och genomborrande blå blick kan skrämna fram stora sedlar. Besökarna chockerades av hennes oblyga svordomar och kedjörökandet. Rulltobaken förvarade hon i en skinnpung som hade djurhuden kvar.

1874 TRÄFFADE HON alltså Olcott, med vilken hon grundade Teosofiska samfundet. Med denne godtrogne vapendragare ville hon vidarebefordra de dolda mångtusenåriga budskapen från andliga mästare, inte triviala hälsningar från spiritisternas främlidna släktingar. En av dessa mästare, Morya, brukade som sina kolleger företa låga resor, ibland i fysisk form, ibland som astralkropp. Han

hade sin förebild i maharadjan av Kashmir och är fortfarande telepatiskt aktiv. En annan, Serapis från Luxor, befallde Olcott att ordna en lägenhet åt Blavatsky i New York. Det var bara att lyda. Snart bar det dock iväg till Indien och därefter Sri Lanka. Lankeserna firar fortfarande Olcott Day den 17 februari varje år, då han anses ha höjt buddhismens status i landet.

Mästarnas meddelanden var förstas bedrägeri. Skäpet där frågelapparna lades och byttes mot mästarnas svar, hade en lucka på baksidan. Madame Blavatsky skrev själv svaren. Vid upptäckten brändes skäpet av de lojala teosoferna i Adyar, medan hon skyndsamt gav sig av till Europa. Var finns en fristad? Inte i Italien eller Tyskland 1885, inte i Belgien året därpå. Däremot i Storbritannien. Under profettans sista fyra år vallfärdade författare, konstnärer och andra vilnsa sökare till Lansdowne Road i London. Alla garanterades salighet, var och en på sitt sätt.

TEOSOFIN PRESENTERADES som vetenskap, inte som spekulering. Proselyter skulle vinnas bland dem som fann naturvetenskapens materialism fränstötande och kristendomen alltför trång. Madame Blavatskys bok "Isis Unveiled" är ett plagiat på populära böcker om magi och ockultism samt viktoriaiska historiska romaner av Edward Bulwer-Lytton. "The Secret Doctrine" är ett sammelsurium. Denna översikt över teosofins världsbild sades bygga på "Dzysans bok", ett antal palmblad med symboler och text. Den boken är lika okänd för vetenskapen som det språk, senzar, den skulle vara skriven på. Men den rymde kärnan i all världens religioner. Om det skulle stämma är religionerna bara att beklaga.

OLAV WISTRÖM

Nyårsfesten

Tiden som gått skulle snart börja.

Tåget som avgick skulle strax komma; man väntade – allt var färdigt, av slumpen likväl ödesbestämt att vara provisorium.

Två ständiga slag pågick. Det ena mellan de döda och de ännu icke levande.

Det andra mellan tankens lätthet och kroppens tyngd.

Vi stod vid karusellen, mitt i världsstaden men ändå liksom på torget i min hemby.

Vi ville hoppa upp i farten, jag och hon och barnen. Min nyss döde far betraktade oss illusionslöst. "Hoppa upp, ha!" utbrast han.

I karusellens illuminerade rörelse var folk så vackra, så tätt inpå, vi ville verkligen upp.

Men vi måste vänta på vår tur, tills hjulet omsider stannat. Då tappade vi lusten; försent magin var bruten, folk steg av, stela, triviala.

Som om vi vaknat ur en förtidigt bruten dröm.

Eller somnat från något äntligen verkligt.

På så vis var det överallt: ett provisorium.

JACQUES WERUP

Dikten är hämtad från antologin "Tusenårsdikten", utgiven av Brombergs förlag.

Det finns tre laddade huvudord i den här trötta och illusionslösa dikten av en poet i övre medelåldern: provisorium, karusellen och far. Kanske hade han en gång ideal, kanske trodde han, en gång att han skulle få bli lycklig och att lyckan skulle hålla i sig. Men nu ser han klart: allt är tillfälligt, övergående. Allt är provisorier.

I dikten gör han ändå ett försök att morska upp sig. Det är ju nyår! Och inget vanligt nyår: sekelskifte, tusenårsskifte! Det dröjer tusen år till nästa festtillfälle med samma dignitet! Millenniekarusellen snurrar för fullt, passagerarna ser vackra och glada ut och det känns så lockande att få förena sig med dem. Med barn och hustru gör han sig beredd. Men karusellen i världsstaden där de befinner sig dubbelkopieras med minnet av en karusell i barndomen, och plötsligt dyker också faders gestalt upp ur framkallningsvätskan. Han slänger ur sig en cyniskt avfärdande, hänfäll replik: "Hoppa upp, ha!"

Då är det kört. Förbannade satgubbe! När karusellen stannar är magin bruten och de nyss glada och vackra människorna som kliver av ter sig trista och triviala. Det blir inget karuselltur. Vad blir det då? Ingenting. Poeten glider tillbaka ner i häglösheten. Allt är ju provisorier. Skönhet, glädje, lycka, feststämning finns kanske för andra, men i så fall bara tillfälligt.

En något egendomlig nyårsdikt, kan man tycka, inget man frivilligt deklamerar som alternativ till Tegnér's "Det eviga" vid champagneglasens klang. Vad vill poeten, egentligen? Vill han ge oss en knäpp på näsan och avslöja ihälgligheten i den massmediala hysterin inför tusenårsskiftet? Jag är inte säker på det. "Varav hjärtat är fullt, därav talar munnen", heter det i gamla bibelöversättningen. Jacques Werup är född 1945, står på tröskeln till den mogna mannens svåraste period – den när han fortfarande känner sig fysiskt och psykiskt på topp men märker att omgivningen oavsett hans kompetens börjar rikta hela sin uppmärksamhet mot en yngre, fräschare generation.

Så fick han en beställning på en nyårsdikt. Svårt att tacka nej. Och så tog hjärtat kommandot över mun och tanke, och så blev det vad det blev, en nischad dikt med en smal men säkerligen uppskattande publik: oräddtvis förbisedda, desillusionerade män i 55-60-årsåldern, som tror att livet är på väg att ta slut. Fel! De kommer att ändra sig några år in på nästa sekel. Se på alla glada pensionärer!

BJÖRN HÅKANSON

En jättelik millenniekarusell snurrar redan på Champs Elysée i Paris.